

SÈRIE: PRESOCRÀTICS.101

TEXT:

La major part dels qui varen filosofar per primer cop consideraren que els únics principis de totes les coses són de tipus material. Allò a partir del qual existeixen totes les coses, allò primer a partir del qual es generen i on es corrompen, romanent la substància mentre canvien els accidents, diuen que és l'element i el principi de les coses que existeixen; per això consideren que res no es genera ni es corromp, puix que la naturalesa es conserva sempre. [...] Hi ha d'haver, doncs, alguna naturalesa única o múltiple a partir de la qual es generen les altres coses i que es conserva ella mateixa. No tothom diu el mateix sobre el nombre i l'espècie de tal principi, sinó que Tales, el qual inicià aquesta mena de filosofia, defensa que és l'aigua (i per això també manifestà que la terra és sobre l'aigua). Potser va arribar a aquesta concepció en observar que totes les coses tenen un aliment humit i que la calor es produeix i es manté en la humitat —car allò a partir del qual es generen totes les coses n'és el principi—. Per això va arribar a aquesta concepció, i també perquè totes les llavors són de naturalesa humida i l'aigua és el principi natural de les coses humides.

ARISTÒTIL, *Física*

PREGUNTES

1. Expliqueu breument la idea principal del text.
2. Expliqueu les característiques que Aristòtil atribueix a l'*arkhé* en el text.
3. Per què Tales volia explicar-ho tot a partir d'una sola substància o primer principi?
4. Quin sentit creieu que pot tenir avui defensà que tot prové del "aigua"?

SÈRIE: PRESOCRÀTICS.102

TEXT:

D'entre els qui diuen que és u, movent i infinit, Anaximandre, fill de Praxiades, un milesi, successor i deixeble de Tales, va dir que el principi i element de les coses existents era l'*àpeiron* (indefinit o infinit), havent estat el primer a introduir aquest nom de principi material. Diu que aquest no és ni l'aigua ni cap dels anomenats elements, sinó alguna altra naturalesa *àpeiron* de la qual neixen tots els cels i els mons que hi ha dintre d'ells. D'ells ve el naixement a les coses existents i en ells, segons que sembla, es converteixen "*segons la necessitat, ja que es paguen mútuament pena i retribució per la seva injustícia segons la disposició del temps*" i ho descriu així, en termes bastant poètics.»

SIMPLICI. *Física*.

PREGUNTES

1. Expliqueu breument la idea principal del text.
2. En les paraules d'Anaximandre trobem la primera afirmació sobre l'existència d'una llei física (de *physis*) o natural (que regeix la natura) universal. Expliqueu aquesta afirmació a partir de les paraules d'Anaximandre i digueu per què és important aquesta formulació.
3. Expliqueu la frase del text: "*segons la necessitat, ja que es paguen mútuament pena i retribució per la seva injustícia segons la disposició del temps*".
4. Quin sentit creieu que pot tenir avui l'*àpeiron*?

SÈRIE: PRESOCRÀTICS.103

TEXT:

Els anomenats pitagòrics es van dedicar a les matemàtiques i van ser els primers a fer-les progressar; absorts en els seus estudis, van creure que els seus principis (*arché*, en plural) eren els principis de totes les coses (...) i en els nombres creien contemplar moltes consemblances amb els éssers existents [...], per tal com veien que els atributs i les relacions de les escales musicals eren expressables en nombres i que semblava que totes les altres coses s'assemblaven en naturalesa (*physis*) als nombres (...). Els cels tots eren harmonia i nombre (...); per exemple, com creuen que la dècada és perfecta i que abasta la naturalesa sencera dels nombres, afirmen que també els cossos que es mouen en els cels són deu, però com que els visibles són nou solament, s'inventen, per aquesta raó, el desè, l'Anti-terra [...].

També creuen que els elements del nombre són el que és parell i el que és senar; que d'aquests el primer és il·limitat i el segon limitat, i que la unitat procedeix d'ambdós (perquè és, a la vegada, parell i senar); que el nombre procedeix de la unitat i que tots els cels, com s'ha dit, són nombres.

Uns altres membres de la mateixa escola afirmen que els principis són deu i els disposen per columnes de parelles coordinades:

Limitat	-	Il·limitat
Senar	-	Parell
U	-	Múltiple
Dret	-	Esquerre
Masculí	-	Femení
Estàtic	-	Moviment
Recte	-	Corb
Llum	-	Obscuritat
Bo	-	Dolent

Aquesta és la manera com sembla que Alcmèon de Crotona ho va concebre (...), i aquest també afirma que la majoria de les coses humanes són duals.»

ARISTÒTIL, *Metafísica*, I, 5.

PREGUNTES

1. Expliqueu breument la idea principal del text.
2. Expliqueu les característiques que els pitagòrics atribueixen als "nombres" segons aquest text.
3. Comenteu la columna dels oposats (o parelles coordinades) respecte tant dels elements que hi surten com de les valoracions implícites.
4. Quin sentit creieu que pot tenir avui defensà que tot és explicable matemàticament?

Fragments d'Heràclit

«El caràcter de l'home és el seu destí.» (*fr.* B-57)

«La saviesa tan sols consisteix a conèixer el pensament que ho governa tot a través de tot.» (*fr.* B-71)

«Pensar és la virtut més gran, i la veritable saviesa és dir la veritat i actuar escoltant la naturalesa» (*fr.* B-28)

«No ens banyem dos cops en el mateix riu.» (*fr.* B-82)

«El camí que puja i el camí que baixa són un i el mateix.» (*fr.* B-49)

«No descobrir aquesta unitat és el greu error de la majoria dels homes, que no reflexionen sobre les coses que tenen al davant i, fins i tot, un cop instruïts, no comprenen res, sinó que mantenen les pròpies opinions.» (*fr.* B-44)

«Cal saber que la guerra és comuna [a totes les coses] i que la justícia és discòrdia, i que totes les coses s'esdevenen per la discòrdia i la necessitat.» (*fr.* B-80)

«Totes les coses es canvien recíprocament amb el foc i aquest, al seu torn, amb totes les coses, com les mercaderies amb l'or i l'or amb les mercaderies.» (*fr.* B-90)

«El Sol no sobrepassarà mai la seva grandària; si ho feia, les Erínies, executores de la justícia, el reduirien a elles.» (*fr.* B-94)

«Les coses en conjunt són tot i no tot, idèntic i no idèntic, harmònic i no harmònic; allò que és U neix del tot i de l'U neixen totes les coses.» (*fr.* B-10)

«Els homes sempre es queden sense comprendre que el Logos és així com el descric, tan abans d'haver-lo sentit com després; ja que, encara que totes les coses s'esdevenen segons aquest Logos, els homes semblen gent sense experiència.» (*fr.* B-12)

«Déu és dia-nit, hivern-estiu, guerra-pau, fartada-fam; canvia com el foc, el qual, quan es barreja amb perfums, s'anomena segons la fragància de cadascun d'ells.» (*fr.* B-67)

«Per a Déu totes les coses són boniques, bones i justes, però els homes han suposat que unes són justes i les altres, injustes.» (*fr.* B-102)

«Per tant, cal seguir allò que és comú; tanmateix, encara que el Logos és comú, la majoria viu com si tingués una intel·ligència particular.» (*fr.* B-23)

«Quan l'home dorm encén un llum en si mateix. Mentre viu, toca els morts en el somni, i despert toca els qui dormen.» (*fr.* B-32)

«Aquest cosmos, el mateix per a tothom, no l'ha fet cap déu no cap home, sinó que ha estat, és i serà foc sempre viu, que s'encén i s'apaga segons una mesura.» (*fr.* B-106)

TEXT:

Un únic discurs resta com a camí: l'ésser és; en aquest camí hi ha molts senyals que ens mostren que l'ésser és ingènit i indestructible, car és complet, immòbil i sens fi. No ha estat ni serà mai, ja que és ara tot de cop, u i continu. Si no, quin origen podries trobar-li? Com i d'on hauria sorgit? No et permetré que pensis ni que parlis de res que no sigui, ja que el no-ésser no és ni expressable ni pensable. Car, quina necessitat l'hauria impulsat a néixer després més que no pas abans, si provingués del no-res? Així, doncs, o ha de ser de manera absoluta o no ha de ser. Cap força de convicció no permetrà que, del no-ésser, en provingui alguna cosa a més d'ell mateix. Per això, la Justícia no permet ni que s'engendri ni que mori, afluixant-ne les cadenes, sinó que les manté fermes; aquesta és la raó de tot això: o és o no és. Però està decidit que cal abandonar un camí com a impensable i sense nom (que no és el de la veritat) i cal acceptar l'altre com a real i veritable. Com podria allò que és, després d'això, morir? Com podria néixer? Car, si nasqué, ni és ni serà mai. Resta, per tant, elminat el naixement i ignorada la destrucció.

Fragment del poema de PARMÈNIDES

PREGUNTES

1. Expliqueu breument la idea principal del text.
2. Compareu (coincidències i divergències) les afirmacions de Parmènides amb les d'Heràclit.
3. Diògenes el cínic va pretendre refutar Parmènides afirmant: "El moviment es demostra caminant". És una bona crítica? Per què?
4. Creus que es pot pensar el no-res? Per què es du que tant Heràclit com Parmènides s'aparten de la tradició física?

En la columna de l'esquerra se t'ofereixen textos de diversos historiadors o pensadors que parlen de les doctrines dels pluralistes; en la columna de la dreta se t'ofereixen idees, teories o actualitzacions que, d'una manera o altra, estan connectades amb els punts de vista dels pluralistes. Estableix tu la connexió: indica amb quin text pluralista es correspon cadascuna de les visions o actualitzacions de la dreta. (Relacioneu un número amb una lletra)

Sobre Empèdocles d'Agrigent

1. «Empèdocles postula quatre elements materials, foc, aire, aigua i terra, tots eterns, que augmenten i decreixen mitjançant la mescla i la separació. [...] D'aquests elements en nasqueren tots els éssers que han existit i existiran, els arbres, els mascles i les femelles, les bèsties, les aus, els peixos que es nodreixen de l'aigua i també els déus de llarga vida.» SIMPLICI, *Física*.
2. «Els autèntics primers principis, els que transmeten el moviment a aquells (foc, aire, aigua i terra), són l'Amor i la Discòrdia. Els elements estan constantment sotmesos a un canvi alternant, barrejant-se unes vegades per obra de l'Amor i separant-se unes altres per l'acció de la Discòrdia.» SIMPLICI, *Física*.
3. «Brotaren sobre la terra nombrosos caps sense coll, folgaven braços solts mancats d'espatlles i erraven ulls solitaris sense front. I contínuament s'anaven unint a l'atzar... Van néixer criatures amb dos caps i dos pits, bous amb cap d'home i homes amb cap de bou... Els éssers constituïts d'un mode apte, tot i estar-ho per atzar, van sobreviure.» ARISTÒTIL, *De caelo*.

Sobre Anaxàgores de Claxòmenes

4. «Essent les coses així, hem de suposar que hi ha moltes coses de cada tipus en cada cosa que s'està unint, sements de totes les coses sota tota classe de formes, colors i gustos.... Així, doncs, com podria néixer el cabell del que no és cabell i la carn del que no és carn? En cada cosa hi ha partícules de cada cosa.» SIMPLICI, *Física*.
5. «La Ment és la més subtil i la més pura de totes les coses; té el coneixement sobre totes les coses i el màxim poder. La Ment governa totes les coses que tenen vida, tant les més grans com les més petites.» SIMPLICI, *Física*.

Sobre els atomistes: Leucip i Demòcrit

6. «Leucip i el seu company Demòcrit afirmaren que els elements són el ple i el buit, els anomenaren ésser i no-ésser. L'ésser és ple i sòlid; el no-ésser és buit i subtil.» ARISTÒTIL, *Metafísica*.
7. «...aquests Àtoms es mouen en el buit infinit, separats els uns dels altres i diferents entre ells en figures, grandària, posició i ordre; en sorprendre's els uns amb els altres xoquen i alguns són expulsats...» SIMPLICI, *De caelo*.
8. «Atribueixen a l'atzar la causa tant del firmament com de tots els mons; ja que de l'atzar neix el remolí i el moviment que, mitjançant separació, va dur l'Univers a l'ordre actual.» ARISTÒTIL, *Física*.

A. Freud: Eros (les forces de l'amor) i Thàtatos (les forces de la mort o de la destrucció) determinen l'evolució de la vida personal i de la vida social.

B. Model atòmic actual: els nostres Àtoms no són atòmics (indivisibles); el xoc entre determinades partícules pot produir efectes catastròfics.

C. Lavoisier (segle XVIII) s'adona que els elements clàssics ara ja no són elements; per exemple, l'aigua ja no és element sinó una combinació química d'hidrogen i oxigen.

D. Darwin (segle XIX): en el procés de reproducció es produeixen modificacions espontànies; els individus dotats de canvis o modificacions favorables tenen, en la lluita per la vida, més possibilitats de sobreviure.

E. Mendeleiev: les seves investigacions van permetre de posar en ordre, en taules, la varietat d'elements bàsics de la natura que anaren emergint ràpidament al llarg del segle XIX.

F. Biologia: es produeixen mutacions i pensem que només l'atzar les explica; després, es restableix l'ordre, s'apliquen les estrictes lleis de Mendel.

G. Física: entre el nucli de l'àtom i els electrons que giren al voltant seu, hi ha un immens buit.

H. Laplace afirma el 1812: si existís una ment que conegués totes les variables de l'Univers i la posició de totes les partícules, podria predir el més petit esdeveniment amb el màxim rigor.